

УДК 061.2:329.78-057.875](437=161.3) «1921/1939»
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2021-35-2>

БІЛОРУСЬКІ ЕМІГРАНТСЬКІ СТУДЕНТСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1921–1939 РР.)

Іванцова Євгенія Олександрівна,
аспірантка III року навчання
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського
yevheniiaivantsova@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2790-6059

Мета роботи. Стаття присвячена аналізу білоруських студентських організацій на території Чехословаччини в 1921–1939 рр. Виклад базується на комплексному дослідженні періодичних видань студентських організацій, серед яких чільне місце займав друкований орган Білоруського студентського союзу «Студентська думка».

Методи. Головна увага приділена діяльності білоруських студентських організацій в руслі загальноєвропейського студентського руху. За допомогою використання методу синтезу було встановлено, що, попри строкатість білоруського студентського руху, він все ж таки стояв на одних позиціях (окрім студентів-комуністів). Це, зокрема, виявилось у створенні надорганізації «Об'єднання білоруських студентських організацій», що й дало можливість проведення вдалої міжнародної роботи (діяльність в Міжнародній студентській конфедерації, участь в різноманітних зібраннях та зборах). Під час дослідження був використаний історичний метод для визначення не лише причин та передумов створення організацій, а й подальшої їхньої діяльності.

Результати. Визначено причини становлення Чехословаччини як білоруського студентського центру в досліджуваній період. Проаналізовано чисельність, політичну спрямованість та діяльність кожного з об'єднань.

Під час розгляду білоруських студентських організацій не був відкинутий вплив політики Чехословаччини стосовно мігрантів. Яскравим прикладом такої політики стала «російська акція» Чехословацького уряду. Визначено взаємозв'язки з представниками інших діаспор.

Висновки. Доведено, що, попри виклики, які стояли перед білоруським студентством, воно було досить активним, зокрема й на міжнародній сцені. Також воно не залишалось осторонь загальнодіаспорної діяльності білорусів, активно реагуючи на події в середовищі політичної еміграції.

Ключові слова: «Об'єднання білоруських студентських організацій», білоруське студентство, студентський рух, Міжнародна студентська конфедерація.

BELARUSIAN EMIGRANT STUDENT ORGANIZATIONS IN CZECHOSLOVAKIA (1921–1939)

Ivantsova Yevheniia Oleksandrivna,
Third-year postgraduate,
V. I. Vernadsky Taurida National University
yevheniiaivantsova@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2790-6059

The purpose of the work. The article is devoted to the analysis of Belarusian student organizations on the territory of Czechoslovakia in 1921–1939.

Methods. The main focus is on the activities of Belarusian student organizations in line with the pan-European student movement. Using the method of synthesis, it was established that the student, despite the diversity of the Belarusian movement, he still stood in the same position (except for communist students). This was manifested primarily in the creation of a super-organization – the Association of Belarusian Student Organizations, which gave the opportunity to conduct global international work (activities in the International Student Confederation, participation in various assemblies and meetings). During the study of organizations, the historical method was used to determine not only the reasons and prerequisites for their creation, but also further activities.

Results and scientific novelty of the study. The reasons for the formation of Czechoslovakia as a Belarusian student center in the study period are identified. The number, political orientation and activities of each of the associations were analyzed.

At the corner of Belarusian student organizations, the influence of Czechoslovakia's policy on migrants, a clear example of which was the "Russian action" of the Czechoslovak government, was not ruled out. Relationships with representatives of other diasporas have been identified.

Conclusions. It is proved that despite the challenges he faced, Belarusian students were quite active, especially on the international stage. It also did not stay away from the general diaspora activities of Belarusians, first of all, actively reacting to the events in the environment of political emigration.

Key words: Association of Belarusian Student Organizations, Belarusian Students, Student Movement, International Student Confederation.

1. Вступ

Суспільно-політичні процеси в сучасній Білорусі, особливо наростання політичних репресій після президентських виборів 2020 р., приводять, крім іншого,

до різкого збільшення еміграції з цієї країни як представників політичної опозиції, так і доволі широких груп демократично налаштованої інтелігенції й студентської молоді. Щоб адекватно оцінити стан і перспективи

цієї новітньої хвилі еміграції, доцільно уважно придивитись до подібної ситуації столітньої давності, коли внаслідок небачених суспільних потрясінь 1917–1920 рр. за межами Білорусі опинилось велике число і політиків, і творчої молоді. Що стосується останньої, то найбільш інформативним може стати вивчення її становища в Чехословацькій Республіці (ЧСР), де білоруське студентство було найчисельнішим, а його суспільне життя – достатньо організованим.

Отже, у статті поставимо за мету різнобічно охарактеризувати діяльність білоруських емігрантських студентських організацій у Чехословаччині в 1920–1930-ті роки, окреслити її місце в загальноєвропейському студентському русі та висвітлити зв'язки студентства з представниками білоруської політичної еміграції.

2. Викладення основного матеріалу

Студентство – одна з найактивніших соціальних груп. Неодноразово воно виступало рушієм суспільно-політичних змін. Так сталося і з білорусами.

Попри те, що на початку ХХ ст. представники цього народу були лише на старті процесу самоусвідомлення як окремої нації, білоруські студенти почали тоді створювати культурно-освітні організації за межами своєї країни. Одним з перших був гурток «Табір». Заснував його в 1905 р. студент Карлового університету Янка Крагельські. Метою «Табору» було не лише вивчення історії та культури рідного народу, а й, що важливіше, озброєння чеського суспільства з минувшиною і сьогоденням Білорусі (Ляхоўскі, 2012: 371).

Ситуацію з самоусвідомленням білорусів як окремої нації кардинально змінили події Першої світової війни та Російської революції 1917 р. Білоруси почали створювати власні політичні та військові організації – Велику білоруську раду, Білоруську військову раду (м. Одеса) та ін. Наслідком же стало проголошення в 1918 р. Білоруської Народної Республіки (БНР). Однак проіснувала вона не дуже довго – до 1919 р. Згодом на білоруських теренах ще відбувались спалахи національно-визвольних змагань. А в 1921 р. за підсумками Ризького мирного договору Білорусь узагалі була розділена: до Польщі відійшла західна її частина, а під контролем більшовицької Росії опинилась східна її частина, що наприкінці 1922 р. під назвою Радянської Соціалістичної Республіки Білорусі (РСРБ) формально увійшла до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) як союзна республіка.

Усі ці суспільні катаклізми кардинально змінили умови життя населення і викликали значні міграційні процеси. Основна частина емігрантів походила з території Західної Білорусі, що пояснюється полегшеними умовами виїзду з Польщі. Проте чимало вихідців зі Східної Білорусі також опинилось за кордоном країни, куди люди тікали від більшовицького терору.

Епіцентром білоруської еміграції в міжвоєнній Європі стала Чехословаччина. І це було не випадково. Молода Чехословацька Республіка прагнула утвердитись як форпост демократії у Східній Європі і сподівалась допомогти опозиційним до більшовиків демократичним групам із теренів колишньої Російської імперії, що опинились в еміграції, культурно зрости і зорганізуватись, щоб змінити владу в Росії після швидкого і неминучого, як тоді багатьом здавалось, краху більшовизму. Отже, Урядом ЧСР за ініціативою

її Президента Т. Масарика у 1921 р. була започаткована так звана російська допоміжна акція (“Ruská pomocná akce”). Вона передбачала надання великої фінансової підтримки культурно-освітній та науковій діяльності емігрантів із колишньої Російської імперії (зокрема, росіянам та українцям, але також білорусам, вірменам тощо). На ці кошти створювались університети, інші освітні та наукові заклади, виплачувались стипендії студентам. На Чехословаччину припадала лівова частка всієї допомоги, що надавалась цим групам емігрантів у країнах Європи.

Отже, уже в 1921 році 20 білоруських студентів-емігрантів отримали від Чехословацької влади стипендії на навчання. Але для більш продуктивної власної діяльності та згуртованості на чужині і кращої взаємодії з місцевою владою необхідною була висока організованість студентства. У 1921 р. в Празі за підтримки Чехословацького Уряду була заснована Білоруська громада, яка мала виконувати функції еміграційного центру. При ній одразу почала діяти Білоруська студентська секція, до складу якої спочатку входило 15 студентів-білорусів.

Поступово кількість студентів-білорусів у Чехословаччині зростала. Їх число свого піку досягло в 1922–1923 навчальному році і становило 150 осіб (найбільше за весь період 1918–1939 рр.) (Лаўскі, 1928: 22). Зауважимо, що в 1921–1923 рр. частка студентів у загальній масі білоруської діаспори перевищувала 90%. Лише наприкінці 1923 р. білоруське емігрантське середовище в Чехословаччині поповнилось представниками Уряду Білоруської Народної Республіки (далі – БНР) (В – іч, 1930: 84).

Показово, що колишні урядовці БНР (як і УНР) також прагнули підняти свій освітній рівень і ставали студентами. Деякі з них самі брались за створення студентських організацій (наприклад, Т. Гриб – Міністр внутрішніх справ та Міністр землеробства БНР, П. Бодунова – Міністр опіки). В цей період виникла найбільша кількість білоруських студентських організацій у Чехословаччині.

У 1924 р. на навчання до Чехословаччини прибуло ще 30 білоруських студентів, з них 20 отримало стипендії на навчання від чеської влади, решта навчалася за власні кошти (Зянюк, 1924: 40). У наступні роки кількість студентів-білорусів, які прибували на навчання до Чехословаччини, поступово зменшувалась. Це зумовлювалось скороченням підтримки з боку чехословацької влади. Так, у 1925 р. після налагодження відносин з Польщею Уряд Чехословаччини припинив надання стипендій емігрантам-білорусам. З цього питання влучно висловився на сторінках видання «Студентська думка» його редактор А. Зянюк: «Через відміну стипендій становище студентів значно погіршилося. Тепер вони б'ються як риба об лід» (Зянюк, 1925: 32).

Фінансові труднощі постійно стояли на заваді активної громадської діяльності студентів-білорусів.

Для кращого розуміння умов функціонування студентських організацій варто розглянути механізм їх створення та офіційної реєстрації, який був, до слова, досить сильно бюрократизований. Спочатку ініціативна група направляла статут організації до Празького поліцейського управління. У статуті обов'язково мала бути задекларована аполітичність майбутньої

діяльності. Далі Празьке поліцейське управління передавало статут до Міністерства внутрішніх справ, адже саме в його компетенції було затвердження нових громадських організацій. Якщо всі умови були виконані, то організацію реєстрували. Далі Міністерство внутрішніх справ інформувало Крайове політичне управління Праги про офіційне затвердження нової громадської організації. Крайове політичне управління інформувало про це рішення Празьке поліцейське управління, а останнє ознайомлювало з рішенням ініціативну групу. Після отримання інформації про ухвалення статуту ініціативна група повинна була повідомити про початок своєї діяльності Празькому поліцейському управлінню, яке брало на облік нову організацію та заводило на неї особову справу (Буча, 2012: 297). Це означає, що діяльність білоруських студентських та інших емігрантських організацій чехословацькою владою контролювалась з метою запобігання діям, здатним завдати шкоди внутрішній і зовнішній політиці країни.

Однією з перших білоруських студентських організацій в Чехословаччині стала організація «Білоруський селянський союз», створена навесні 1922 р. Дана організація за своєю ідеологічною спрямованістю мала центристський характер.

За ініціативи її членів у 1923 р. в Празі був створений спортивний молодіжний союз «Білоруський сокіл». Ця організація ставила за мету духовне та фізичне виховання білоруської молоді. Діяв лише 1 празький білоруський сокольський гурток, який був створений 27 лютого 1923 р. та зареєстрований в магістраті Праги. Проіснував «Білоруський сокіл» лише рік. Основною причиною його ліквідації стали фінансові труднощі, які були звичним явищем для білоруської діаспори. Давалась взнаки й відсутність вільного часу в студентів, які були вимушені не лише навчатися, а й працювати. Відлякувала від «Білоруського сокола» й релігійна ангажованість його засновників із «Білоруського селянського союзу» (Каліна, 1930: 187).

Однією з неполітичних платформ для об'єднання студентства стало «Білоруське (Кривицьке) культурне товариство ім. д-ра Ф. Скорини». Засноване в травні 1925 р. за ініціативи Т. Гриба (Лаўскі, 1928: 23), воно позиціонувало себе як відкрита громадська наукова академія. На його засіданнях зачитувались доповіді та реферати, відбувались дискусії. Була налагоджена співпраця з закордонними (чеськими, словацькими, німецькими та ін.) та західнобілоруськими культурно-просвітницькими установами. Час припинення його діяльності невідомий (Ляхоўскі, 2012: 401).

Незважаючи на фінансові труднощі, білоруські студенти займались благодійністю, беручи участь в діяльності «Товариства білоруської школи» (діяло в Польщі в 1921–1936 рр.). Його завданням став збір пожертвувань для білоруських гімназій у Західній Білорусі. Задля цього проводилися різноманітні акції, творчі вечори та зустрічі (Лаўскі, 1928: 22).

Дуже важливою характеристикою функціонування студентських організацій білорусів-емігрантів був спектр їхніх ідеологічних уподобань. Загалом у першій половині 1920-х рр. більшість білоруських студентів стояла на пробілоруських та незалежницьких позиціях. В цей час комуністична ідеологія залишалася на узбіччі громадсько-політичного життя білоруської

діаспори. Основні ідейні дискусії між білорусами Чехословаччини точилися лише стосовно вибору шляхів та методів досягнення незалежності Білоруської Народної Республіки. На користь останнього твердження свідчить і те, що білоруська громада була поділена на прихильників ліво-соціалістичних та ліберально-демократичних поглядів.

Однак у подальшому процес ідеологічного розмежування білоруського студентства в Празі посилювався. Так, від «Білоруської студентської секції» на ґрунті особистих антипатій до керівництва відокремилась група діячів, які утворили «Студентську секцію при білоруській громаді в Празі», пізніше перейменовану в «Білоруську студентську секцію поступової думки». Остання проіснувала недовго через перехід більшості до «Групи марксистів».

Однією з додаткових проблем у житті багатьох представників білоруського студентства була складність їхньої самоідентифікації як власне білорусів. Яскравим прикладом стали події весни 1924 р. Тоді семеро членів «Білоруської студентської секції» вийшли з-під опіки Чесько-українського комітету з надання допомоги українським та білоруським студентам (організації, яка діяла в Чехословаччині в 1920-х рр. і займалась фінансовою підтримкою студентської молоді) та перейшли до комітету з забезпечення освітою російських студентів в ЧСР (комітет був створений Урядом Чехословаччини в рамках реалізації російської акції в 1921 р. Його метою була допомога студентам-емігрантам. Організація проіснувала до 1935 р.). Не дивним, а навіть закономірним видається й те, що підбурювачами стали марксист П. Цветков та Я. Бабровіч (студент Карлового університету) (Буча, 2019: 452).

Частина колишніх членів «Білоруської студентської секції» утворила «Об'єднання білоруського поступового студентства» (далі – ОБПС). Це було плюралістичне утворення, до складу якого входили як білоруські незалежники, так і комуністи. Друкованим органом ОБПС став часопис «Перавясла», якого вийшло 6 номерів.

Окрім Т. Гриба (студент філософського факультету Карлового університету), який стояв на чолі ОБПС, до керівництва входили Г. Дварчанін (студент історико-філологічного факультету Карлового університету), Я. Мамонько (студент Празького комерційного інституту), П. Бодунова (студентка Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в м. Прага), В. Жук-Гришкевич (студент філософського факультету Карлового університету), Є. Диліс (Каліна, 1930: 187).

«Об'єднання білоруського поступового студентства» також розпалося на групи. У березні 1923 р. у складі ОБПС почав діяти марксистський гурток, створений за ініціативою П. Цветкова та Я. Бабровіча. Лівими була створена «Група марксистів», пізніше перейменована в «Союз студентів – громадян РСРБ». Ця група була малочисельною і в період найбільшого розвитку об'єднувала 30–35 осіб.

Група «Об'єднання білоруського поступового студентства» на чолі з У. Жилкою та Г. Дварчаніним заснувала товариство «Незалежність». Крім того, колишні учасники ОБПС вступили до організації «Єдинство руської культури», у такий спосіб ставши на ворожі щодо відновлення БНР позиції. Студенти, які

стояли на соціалістичних позиціях, створили товариство «Вільна громада» (Лаўські, 1928: 22). Восени 1924 р. ОБПС припинило своє існування (Буча, 2019: 457).

Розділення білоруського студентства збіглося в часі з розбратом у середовищі політичної еміграції. Остання стояла на роздоріжжі через питання подальшої долі БНР. Врешті-решт, у 1925 р. на Берлінській політичній конференції більшість білоруських урядовців на чолі з О. Цвікевичем (головою Ради Народних Міністрів БНР (Уряду)) виступила за самоліквідацію БНР, передачу своїх повноважень РСРБ та визнання Мінська єдиним культурним та політичним центром. Частина діячів БНР на чолі з головою Ради БНР П. Кречевським не визнала цього рішення, а представники студентства на знак незгоди покинули конференцію. Т. Гриб підсумував рішення конференції так: «Білоруським незалежникам не вдалося перемогти інерцію взаємних непорозумінь, вийти зі становища безпринципової примітивності та стати реальним моральним центром білоруського визвольного руху» (Ляхоўскі, 2012: 376).

Розрізненість та нездатність консолідуватись стали відмінними рисами білоруської політичної еміграції. Особливо це стало помітно в другій половині 1920-х рр. Якраз тоді більшовики, у т.ч. влада РСРБ, почали активну роботу серед емігрантів і розгорнули фінансування діяльності прорадянських студентських організацій в Литві, Польщі, Латвії та Чехословаччині. Для цього 5 травня 1925 р. на закритому засіданні РНК РСРБ на період до кінця бюджетного 1926 р. було асигновано 25 000 карбованців (Буча, 2019: 461). Ці два фактори стали причиною швидкого поширення комуністичної ідеології в середовищі білоруського студентства.

Навесні 1925 р. на засіданні «Групи марксистів» за зразком існуючих студентських організацій було вирішено заснувати «Союз студентів – громадян РСРБ». Голова союзу М. Кавцевич після контакту з представництвом СРСР в Празі отримав інструкції для діяльності майбутньої організації. Офіційно чехословацька влада зареєструвала союз лише 23 червня 1926 р. За статутом діяльність союзу мала неполітичний характер.

На організаційних зборах було проголошено, що головною метою є «допомога молоді отримати радянське громадянство та дозвіл на в'їзд до РСРБ після закінчення навчання». До президії союзу увійшли М. Кавцевич (голова), Г. Муха (заступник голови), М. Рагуля, Р. Тананко, М. Шиманко. У травні 1925 р. «Союз студентів – громадян РСРБ» був зареєстрований як філія «Союзу студентів – громадян УСРР» (організація, яка виникла в 1923 р., стояла на комуністичних позиціях, увійшла до складу «Союзу студентів – громадян СРСР»). Переважно членами союзу були студенти Празької політехніки. На початку 1930-х рр. свою діяльність «Союз студентів – громадян БРСР (1927 р. РСРБ була офіційно перейменована у Білоруську Радянську Соціалістичну Республіку – БРСР) припинив (Буча, 2019: 460).

Більшість студентів-прихильників БРСР, які все ж таки вирішили повернутись, була репресована в 1930-ті роки.

Через розпорошеність білоруського студентства виникла потреба створення студентської неполітичної організації, яка б об'єднала білоруських студентів,

що мешкали в різних країнах Європи. Після тривалих перемовин 20 серпня 1924 р. на з'їзді білоруських студентів постало «Об'єднання білоруських студентських організацій» («Аб'яднаньне Беларускіх Студэнскіх Арганізацыяў») (далі – ОБСО). Ця подія стала важливим кроком в консолідації білоруського студентства (Лаўскі, 1928: 22). Представник комуністично орієнтованого студентства Я. Бабровіч намагався перешкодити об'єднанню, висловившись за чітке визначення політичного спрямування ОБСО, але його пропозиція була відхилена, тому він покинув з'їзд (Буча, 2019: 455). До керівних органів ОБСО належали такі: з'їзд, президія, ревізійна комісія та мировий суд (Грыб, 1928: 16). Центральний офіс розташовувався у Празі. Зазначена організація була багатолюдною організацією як для невеликої білоруської діаспори. Станом на 1930 р. до її складу входило 540 осіб.

ОБСО розгорнуло широку діяльність у сфері міжнародних студентських зв'язків. Одним із важливих завдань, що поставило перед собою ОБСО, став вступ до СІЕ (Міжнародної студентської конфедерації). На цьому шляху білоруси зіткнулися з протидією з боку російських студентських організацій. Протидія виявлялась у спрямуванні протестів до конгресу організації. Незважаючи на це, в 1926 р. ОБСО увійшло до складу СІЕ. На шляху до вступу найбільшу підтримку виявили представництва українців та сербів (Станкевіч, 1930: 8). За вступ ОБСО до СІЕ проголосували німці, англійці, американці, а утримались лише румуни та французи. З моменту вступу до СІЕ ОБСО щороку направляло своїх представників до конгресу організації (Dadatak da Šlachu moladzi, 1938: 6). Білоруське студентство, як і білоруська діаспора, мало тісні відносини з українською діаспорою. ОБСО, наприклад, налагодило співпрацю з провідною українською студентською організацією «Центральний союз українського студентства (далі – ЦЕСУС) (В – іч, 1930: 6).

Незважаючи на задекларовану аполітичність, ОБСО висувало й політичну вимогу, яка полягала у припиненні переслідування білоруського руху окупаційними режимами (СРСР та Польщею). Слабким місцем ОБСО було недостатнє фінансування. Нерідко на сторінках часопису «Студентська думка» розміщувались прохання про фінансову допомогу організації. Нестача коштів стала причиною того, що на конгресі СІЕ не було білоруської літератури (Студэнцкая Думка. Часопісь беларускага студэнства, 1930: 22, 28, 38).

Поступово в політичному житті міжвоєнної Європи відбулися важливі зміни. СРСР пішов на угоду з Лігою Націй, а радянські студенти були прийняті до СІЕ. Цей момент використали представники польського студентства, заявивши, що, оскільки радянське студентство входить до СІЕ загалом як студентство держави, то вони не можуть погодитись з тим, щоб білоруси з Польщі виступали самостійно. Польське студентство повинно, мовляв, репрезентувати все студентство Польщі. Вони також заявили, що всі білоруські делегати проводять політичну діяльність і ворожу щодо Польщі пропаганду. Наслідком цих заяв стало виключення в 1936 р. білорусів та українців із СІЕ як окремих представництв (Dadatak da Šlachu moladzi. 1938: 6).

Ще одним напрямом діяльності білоруських студентських організацій було налагодження зв'язків у межах

загальнослов'янських спільнот. Уже в 1922 р. серед інших міждержавних студентських об'єднань білоруське студентство взяло участь у Всеслов'янському студентському з'їзді в Празі. Проте через недоброзичливі стосунки між учасниками – росіянами, поляками, білорусами, українцями, югославами та болгарами – жодних рішень на з'їзді не було прийнято.

Білоруське студентство в еміграції висловлювало солідарність з білоруським народом на батьківщині. Так, у друкованому органі Білоруського студентського союзу «Студентська думка» читаємо: «Думки та прагнення білоруського селянина повинні бути нашими думками та прагненнями, можливо, лише більш оформленими та конкретизованими...» (Каліна, 1930: 4).

Активність білоруського студентства та еміграційна політика Чехословаччини сприяли тому, що в 1920-х рр. Прага була найбільш впливовим та активним білоруським академічним центром, який існував за межами РСРБ. У 1922 – 1927 рр. в чехословацьких університетах навчалось більше західнобілоруської молоді, ніж у вищих навчальних закладах Польщі (Буча, 2019: 459).

Поступово кількість білоруських студентів у Чехословаччині зменшувалася. Якщо протягом 1922–1928 рр. їх були сотні, то станом на 1938 рік – одиниці (Kurhan, 1938: 4). Серед причин були фінансові труднощі та згорання російської допоміжної акції Чехословацького Уряду після 1931 р.

На жаль, сьогодні не можна встановити точну кількість білоруських студентів, які перебували на навчанні в Чехословаччині. Проводячи аналогію з українською діаспорою (з якою білоруська мала найбільше спільних рис), можна встановити, що на це є декілька причин. Зокрема, це відсутність статистики. Труднощі

виникали й через реєстрацію білоруських емігрантів за країною походження, а не національністю. Та й деякі білоруси, опинившись в російському емігрантському середовищі, переставали усвідомлювати себе власне білорусами.

3. Результати дослідження

Отже, початок функціонування білоруських студентських організацій у Чехословаччині був викликаний втратою білорусами власної щойно проголошеної держави і повоєнними руйнуваннями. Чимало молодих білорусів шукало кращої долі і можливості для освіти на чужині. Найсприятливіші умови для цього створила Чехословаччина, започаткувавши для цього програму допомоги під назвою «Російська допоміжна акція». Під активності організацій білоруського студентства в Чехословаччині припав на середину 1920-х років. Завдяки діяльності ОБСО білоруські студенти були представлені на міжнародній сцені. Варто відзначити тісні взаємозв'язки білоруських студентів із білоруською політичною еміграцією. Представники останньої, ставши студентами, брали активну участь у створенні й діяльності студентських організацій. Одним із найактивніших діячів був Т. Гриб. Студентство активно реагувало на події в середовищі політичної еміграції, яскравим прикладом чого є реакція на рішення Берлінської конференції.

На початку 1930-х рр. через фінансові труднощі, характерні для білоруської діаспори загалом, та зміну державної міграційної політики кількість білоруських студентів у Чехословаччині зменшилася. Це спричинило припинення діяльності білоруських студентських організацій. Доцільно дослідити білоруський студентський рух в інших емігрантських центрах, серед яких найбільшими є Німеччина, Бельгія, Франція та Литва.

Література:

1. Vyklučennje bielarusau z miznarjdnaj studenckaj arhanizacyi. Šlach bielaruskaha studenta. *Dadatak da Šlachu moladzi*. 1938. № 3–4. С. 6.
2. Kurhan J. Z history bielaruskaha studenckaha ruchu. Šlach bielaruskaha studenta. *Dadatak da Šlachu moladzi*. 1938. № 1. С 3–4.
3. Буча А.И. Беларуская дыяспара ў службовых справах чехаславацкіх наглядных органаў (1920-1930-я гг.). *Російские и славянские исследования*. Вып. 7. 2012. С. 297–310.
4. Буча А. И. Дзейнасць беларускіх прасавецкіх арганізацый у Чэхаславакіі ў 1920-я гады. *Przegląd Środkowo-Wschodni*. 2019. S. 449–478.
5. Буча А. И. Начальный этап «Русской акции» Чехословацкого правительства и организационное оформление белорусской диаспоры в Чехословакии (1921–1923 гг.). *Російские и славянские исследования*. Вып. 5. 2010. С. 80–86.
6. В – іч Да 5-тых угодкаў А. Б. С. А. *Студэнтская Думка : Часопісь беларускага студэнства*. 1930. № 2 (13). С. 5–7.
7. Грыб Т. Мэты і заданьні АБСА. *Студэнтская Думка : Месячнік беларускага студэнства у Вільні*. 1928. № 1 (8). С. 16–18.
8. Даклад дэлегацыі “Аб’яднаньня Бел. Студ. Арганізацыяў” аб XII-тым міжнародным студэнцкім Кангрэсе ў Бруксэлі. *Студэнтская Думка : Часопісь беларускага студэнства*. 1930. № 3 (14). С. 22–27.
9. Зянюк А. Хроніка. *Студэнтская Думка : Месячнік беларускага студэнства у Вільні*. 1924. № 1. С. 39–40.
10. Зянюк А. Хроніка. *Студэнтская Думка : Часопісь беларускага студэнства*. 1928. № 1 (8). С. 30–31.
11. Каліна С. Праз грамадзкую працу да будучыні! *Студэнтская Думка : Часопісь беларускага студэнства*. 1930. № 2 (13). С. 2–5.
12. Лаўскі В. 3 жыцця беларускага студэнства на чужыне. *Студэнтская Думка : Часопісь беларускага студэнства*. 1928. № 1 (8). С. 21–25.
13. Ляхоўскі У. Ад гоманайцаў да гайсакоў. Чыннасць беларускіх маладзёвых арганізацый у 2-й палове XIX ст. – I-й палове XX ст. (да 1939 г.). 2-е выд., папраў. і дап. Смаленск. 2012. 480 с.
14. Станкевіч С. «С. І. Е.» і ўдзел у ім беларускага студэнства. *Студэнтская Думка Часопісь беларускага студэнства*. 1930. № 2 (13). С. 7–9.

References:

1. Vyklučhennie bielarusau z miznarjdnoi studenckai arhanizacyi. Shlach bielarskaha studenta. (1938) [Exclusion of Belarusians from the international student organization. The path of the Belarusian student.] Vilno. *Dadatak da Shlachu moladzi*. pp. 6.
2. Kurhan J. (1938). Z history bielarskaha studenckaha ruchu. Shlach bielarskaha studenta. [From the history of the Belarusian student movement.] Vilno. *Dadatak da Shlachu moladzi*. pp. 3–4.
3. Bucha A.I. (2012). Belaruskaya dyypaspara u sluzhbovyh spravazdachah chekhaslavackih naglyadnyh organau (1920–1930-ya gg.). [The Belarusian Diaspora in the Official Reports of the Czechoslovak Supervisory Authorities (1920s–1930s).] Minsk. *Rossijskie i slavyanskije issledovaniya*. pp. 297–310.
4. Bucha A.I. (2019) Dzejnasch belaruskich prasaveckih arganizacyj u Chekhaslavakii u 1920-ya gady. [Activities of Belarusian pro-Soviet organizations in Czechoslovakia in the 1920s.] *Przegľad Środkowo-Wschodni*. Warsaw. pp. 449–478.
5. Bucha A.I. (2010). Nachalnyj etap “Russkoj akcii” Chekhoslovackogo pravitelstva i organizacionnoe oformlenie belorusskoj diaspory v Chekhoslavakii (1921–1923 gg.). [The initial stage of the “Russian Action” of the Czechoslovak government and the organizational design of the Belarusian diaspora in Czechoslovakia (1921–1923).] *Rossijskie i slavyanskije issledovaniya*. Minsk. pp. 80–86.
6. V – ich (1930) Da 5-tyh ugodkau A. B. S. A. [To the 5th anniversary of U. B. S. O.] *Studentskaya Dumka Chasopis belaruskaha studenstva*. Vilno. pp. 5–7.
7. Gryb T. (1928) Mety i zadanni ABSA. [Goals and objectives U. B. S. O.] *Studentskaya Dumka*. *Mesyachnik belaruskaha studenstva u Vilni*. Vilno. pp. 16–18.
8. Daklad delegacyi “Ab’ednan’nya Bel. Stud. Arganizacyyau” ab HII-ty mizhnarodnym studenskim Kangrese ŷ Brukseli. (1930) [Report of the delegation of the Association “Bel. Stud. Organizations” on the XII International Student Congress in Brussels.] *Studentskaya Dumka Chasopis belaruskaha studenstva*. Vilno. pp. 22–27.
9. Zyanyuk A. (1924) Hronika. [Chronicle]. *Studentskaya Dumka*. *Mesyachnik belaruskaha studenstva u Vilni*. Vilno. pp. 39–40.
10. Zyanyuk A. (1928) Hronika. [Chronicle]. *Studentskaya Dumka*. *Chasopis belaruskaha studenstva*. Vilno. pp. 30–31.
11. Kalina S. (1930) Praz gramadzkuyu pracu da buduchyni! *Studentskaya Dumka Chasopis belaruskaha studenstva*. Through community service to the future!] Vilno. pp. 2–5.
12. Lauski V. (1928) Z zhytsya belaruskaha studenstva na chuzhyne. [From the life of Belarusian students abroad.] *Studentskaya Dumka*. *Chasopis belaruskaha studenstva*. Vilno. pp. 21–25.
13. Lyahouski U. (2012) Ad gomanaucau da gajsakou. Chynnasts belaruskich maladzyovyh arganyzacyj u 2-j palove HII st. – I-j palove XIX st. (da 1939 g.). [From Homanists to Gaisaks. The validity of Belarusian youth organizations in the second half of the XIX century – The first half of the twentieth century. (before 1939)] *Smalensk*. pp. 480.
14. Stankevich S. (1930) “S. I. E.” i udzel u im belaruskaha studenstva. [“S. I. E.” and the participation of Belarusian students in it.] Vilno. *Studentskaya Dumka Chasopis belaruskaha studenstva*. pp. 7–9.

*Стаття надійшла до редакції 06.12.2021.
The article was received 06 December 2021.*